

นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชากับการปรับตัว เข้าสู่ประชาคมอาเซียน : กรณีศึกษาจังหวัดสระแก้ว

Thai-Cambodian Border Trade Policy and its Adaptation to ASEAN Community: A Case Study of Sakhae Province

ชิตพล ชัยมะดัน^{1,*} และ ศรุติ สกุลรัตน์²
Chittapol Chaimadan^{1,*} and Saroot Skunrat²

ABSTRACT

The three objectives of this study were 1) to classify and analyze the development of Thai-Cambodian Trade Policy, 2) to identify practices and problems related to Thai-Cambodian border trade and 3) to categorize the impact of trade policy on Sakhae Province. The data was collected by means of 1) study of the document, 2) observation, 3) interview 30 key informants in relevant provincial administration offices, local administration offices, and the private sector, using purposive sampling and 4) survey for 400 traders at border crossing points, using Quota sampling. The findings of the study were as follows:

1. The development of Thai-Cambodian Trade Policy from B.E. 2531-2557 was found in 4 stages. They were 1) the initial stage (B.E. 2531-2534) where ideology and scope were changed concerning national security that were employed in solving border conflicts; 2) the second stage (B. E. 2535-2545) where border trade policy was shifted its focus to economic cooperation at both bilateral and multilateral levels under the ASEAN Free Trade Area (AFTA) and the Greater Mekong Sub-region (GMS) in order to promote relations with neighboring countries and boost regional trade and investment; 3) the third stage where border trade policy was under Ayeyarwady, Chao Praya, Mekong Economic Cooperation Strategies (ACMECS) that aimed at sustaining continual economic growth for Thailand along its border with Cambodia; and 4) the fourth stage where the focus of border trade policy is on Thailand's integration into the ASEAN Community.

2. Thai-Cambodian border trade practices in Sakhae Province were divided in 3 categories-- 1) border trade based on local ways of life along the border, 2) non-formal border trade, and 3) cross-border trade. All these unregulated border trades were conducted on cash and lending payment basis through underground and official banking currency exchanges. The goods were transported overland through immigration check

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี 20131
Ph.D. Student in Public Administration Program, Graduate School of Public Administration, Burapha University,
Chonburi 20131, Thailand

² วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา ชลบุรี 20131
Graduate School of Public Administration, Burapha University, Chonburi 20131, Thailand.

*Corresponding author, e-mail: chittapol_ch@hotmail.com

points, four temporarily permitted areas, and other unofficial points along the porous border.

The study also revealed the government-related border trade problems such as the impact of political instability on border trade policy, and lack of work integration among relevant offices in the border area, as well as goods smuggling into the country. In addition, the private sector-related trade problems experienced by importers, exporters, and traders in those area were the concerning customs regulations and procedures, the detection and confiscation of pirated goods, the overcrowded Ban KhlongLeuk Immigration Check Point, and language (English and Khmer) related problems

3. The positive impact from Thai-Cambodian border trade policy on Sakaeo Province revealed in the study was its contribution to the resolution of armed conflict between the two nations, and its contribution to peace making, as well as the income and jobs for local residents. On the other hand, the study also revealed negative impacts such as drug addiction, public health problems, traffic congestion, and human trafficking.

Keywords : Policy, Thai-Cambodian Border Trade, ASEAN Community

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา 2) เพื่อศึกษารูปแบบ วิธีการและปัญหาของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา และ 3) เพื่อศึกษาผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ผู้วิจัยเก็บข้อมูลจาก 1) การศึกษาเอกสาร 2) การสังเกตการณ์ 3) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากหน่วยงานราชการส่วนภูมิภาค องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชน จำนวน 30 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง และ 4) การสำรวจข้อมูลจากพ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่ตลาดจุดผ่านแดน จำนวน 400 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบโควตา ผลการวิจัยพบว่า

1. นโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชานับตั้งแต่ ปี 2531-2557 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตต่อเนื่อง สามารถแบ่งออกเป็น 4 ช่วงดังนี้ ช่วงที่ 1 นับตั้งแต่ปี 2531-2534 เป็นนโยบายเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและความหมายขอบข่ายเรื่องความมั่นคงของรัฐซึ่งนำมาใช้กับการแก้ไขปัญหาชายแดน ช่วงที่ 2 ปี 2535-2545 เป็นการปรับเปลี่ยนนโยบายการค้าชายแดนสู่ความร่วมมือทางเศรษฐกิจในระดับทวิภาคีและพหุภาคี ภายใต้การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) และโครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (GMS) เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านและส่งเสริมการพัฒนาการค้า การลงทุนและการค้าชายแดนในภูมิภาค ช่วงที่ 3 ปี 2546-2552 เป็นนโยบายการค้าชายแดนภายใต้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) เพื่อผลักดันให้เศรษฐกิจการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เติบโตอย่างต่อเนื่อง และช่วงที่ 4 ปี 2553-2557 เป็นนโยบายการค้าชายแดนเชื่อมโยงประชาคมอาเซียนเพื่อยกระดับพัฒนาเขตเศรษฐกิจการค้าชายแดนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

2. รูปแบบทางการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านพื้นที่จังหวัดสระแก้วสามารถแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ 1) การค้าชายแดนตามแบบวิถีชีวิตตลาดชายแดนท้องถิ่น 2) การค้าชายแดนนอกระบบ และ 3) การค้าผ่านชายแดน โดยมีลักษณะวิธีการค้าแบบเสรี มีวิธีการชำระเงินทั้งในแบบ เงินสด สินค้าแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ (โพยก๊วน) และการชำระเงินผ่านระบบธนาคาร สำหรับการขนส่งสินค้าใช้การขนส่งทางบกโดยผ่านจุดผ่านแดนถาวร จุดผ่อนปรนทั้ง 4 แห่ง และไม่ผ่านจุดผ่านแดนโดยอาศัยช่องทางธรรมชาติในพื้นที่

ปัญหาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้ว พบว่า ปัญหาของภาครัฐ คือ ปัญหาการเมืองภายในประเทศที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายการค้าชายแดนปัญหาการบูรณาการทำงานร่วมกันของหน่วยงานในพื้นที่ชายแดนและปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้าผิดกฎหมาย เป็นต้น ในส่วนภาคเอกชนทั้งผู้นำเข้า-ส่งออกสินค้าและพ่อค้า

แม่ค้าในพื้นที่ตลาดการค้าชายแดนพบปัญหาระเบียบพิธีการศุลกากร ปัญหาการตรวจจับสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ ปัญหาความแออัดของจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึกและปัญหาทางด้านภาษาอังกฤษและภาษาเขมรที่ใช้ในการสื่อสาร เป็นต้น

3. ผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่ส่งต่อพื้นที่จังหวัดสระแก้วในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และความมั่นคง พบว่า ผลกระทบด้านบวกของนโยบายการค้าชายแดนช่วยแก้ไขปัญหาสงครามและสร้างสันติภาพเกิดขึ้นตามแนวชายแดน สร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชาชนในจังหวัดสระแก้ว ส่วนผลกระทบด้านลบก่อให้เกิดปัญหายาเสพติด ปัญหาด้านสาธารณสุข ปัญหาการจราจรและอุบัติเหตุ และปัญหาการค้ามนุษย์ เป็นต้น

คำสำคัญ : นโยบาย การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ประชาคมอาเซียน

บทนำ

การค้าชายแดนเป็นรูปแบบหนึ่งของการค้าระหว่างประเทศที่เริ่มมาจากการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของประชาชนที่อาศัยตามแนวพรมแดนของประเทศส่วนใหญ่เป็นการซื้อขายสินค้าที่มีมูลค่าไม่สูงและไม่มีการส่งมอบเอกสารหรือหลักฐานทางการค้า แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยและประเทศต่างๆ ในภูมิภาคมีความร่วมมือกันในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมหลายโครงการเช่นโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง (Greater Mekong Subregion: GMS) และยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (Economic Cooperation Strategy: ECS) ทำให้มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานในภูมิภาคในหลากหลายด้านและความร่วมมือระหว่างประเทศที่นำไปสู่การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมการเพิ่มขึ้นของระดับรายได้ อัตราค่าจ้างหรือการจ้างงานปัจจัยต่างๆ นี้ล้วนส่งเสริมให้การค้าชายแดนมีบทบาทสำคัญเพิ่มขึ้นและมีศักยภาพขยายตัวต่อเนื่องในอนาคต (ธนาคารแห่งประเทศไทย. 2548)

ปัจจุบันในปี 2555 มูลค่าการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดนไทยกับเวียดนาม และจีนตอนใต้ของประเทศไทยมีมูลค่ารวมกว่า 955,000 ล้านบาท (กรมการค้าต่างประเทศ. 2556) จึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของสินค้าไทยในตลาดประเทศเพื่อนบ้านและใกล้เคียง เนื่องจากมีต้นทุนค่าขนส่งต่ำกว่าประเทศคู่แข่งอื่น ๆ อีกทั้งเป็นช่องทางในการหาวัตถุดิบที่มีราคาถูกเพื่อป้อนโรงงานผลิตสินค้าภายในประเทศเพื่อลด

ต้นทุนการผลิตทำให้สินค้าอีกด้วยตลอดจนเป็นเส้นทางในการขนผ่านสินค้าของไทยไปยังประเทศอื่น ซึ่งการค้าชายแดนนั้นได้ส่งผลดีแก่เศรษฐกิจทั้งของไทยและประเทศเพื่อนบ้าน

ปี 2558 ประเทศไทยจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจึงต้องมีการปรับตัวและเตรียมความพร้อมในด้านนโยบายการค้าชายแดนเพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน จังหวัดสระแก้วมีพรมแดนติดต่อกับกัมพูชา เป็นเส้นทางที่สำคัญของประเทศไทยในการส่งสินค้าออกไปยังเอเชียตะวันออกและมิตลาดการค้าชายแดนขนาดใหญ่ที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศ คือ “ตลาดโรงเกลือ” ซึ่งเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภคทุกประเภทจากสถิติการค้าชายแดน พบว่า จังหวัดสระแก้วมีมูลค่าการค้าชายแดนสูงสุดจากทั้ง 7 จังหวัดที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศกัมพูชา (บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานี จันทบุรี ตราด และสระแก้ว) โดยในปี 2555 มีมูลค่าการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้วรวมทั้งสิ้น 52,511 ล้านบาท (สำนักงานจังหวัดสระแก้ว. 2556) ดังนั้น จังหวัดสระแก้วจึงเป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์ที่สำคัญของประเทศด้านการค้าชายแดน

จากความสำคัญและความเป็นมาดังกล่าวผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาถึงนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้วกับการปรับตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนควรเป็นอย่างไร เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปสู่การเสนอแนวทางนโยบายและข้อเสนอแนะการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้วที่เหมาะสม ภายใต้ข้อตกลงประชาคมอาเซียนในอนาคตต่อไป

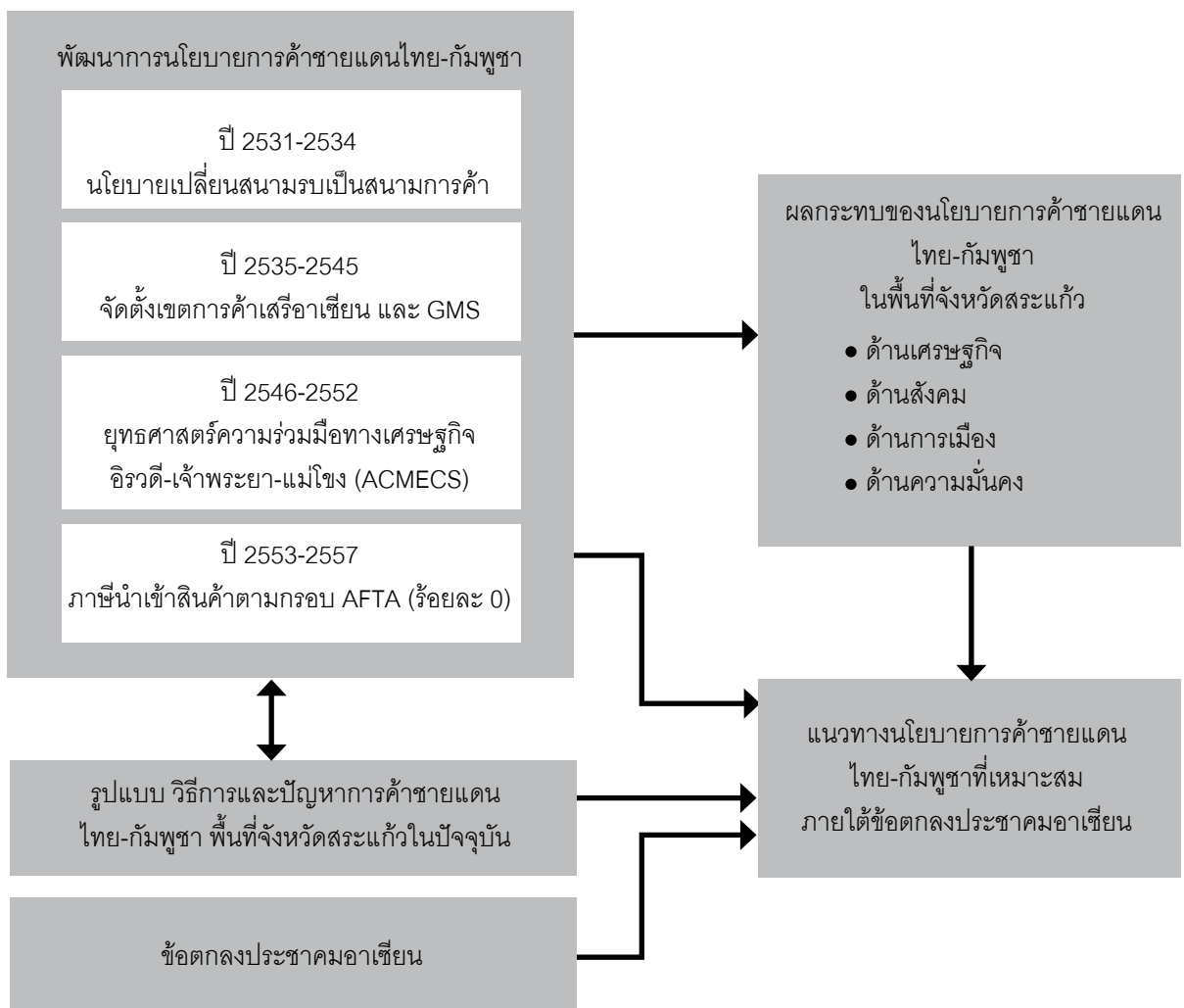
วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในช่วงปี 2531-2557
2. เพื่อศึกษารูปแบบวิธีการและปัญหาของการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว
3. เพื่อศึกษาผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

วิธีดำเนินการวิจัย

1. แหล่งข้อมูล

1.1 ข้อมูลเอกสารได้ทำการรวบรวมข้อมูลจากแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการของยุทธศาสตร์ค้าแถลงนโยบายของรัฐบาล แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6-11 นโยบายของกระทรวงต่างๆที่เกี่ยวข้อง กรอบความร่วมมือทางด้านการค้าระหว่างไทยและกัมพูชา ข้อตกลงประชาคมอาเซียน (AC) เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นต้น

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกเป็น 3 กลุ่ม จำนวน 30 คนโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling)

1.2.1 ตัวแทนผู้เกี่ยวข้องด้านการบริหาร ด้านการจัดทำนโยบายในส่วนของการราชการส่วนภูมิภาค และผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

1.2.2 ตัวแทน สภาหอการค้าจังหวัด สภาอุตสาหกรรมจังหวัด นักธุรกิจ นักลงทุนผู้ประกอบการนำเข้าและส่งออกสินค้าบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

1.2.3 ตัวแทนนักวิชาการ และตัวแทนภาคประชาชนในพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสระแก้ว

1.3 ผู้ประกอบการค้าขายสินค้าในพื้นที่ตลาดการค้าชายไทยและกัมพูชา 8 แห่ง จำนวน 400 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.2 แบบสอบถาม (Questionnaire) ทำการเก็บข้อมูลแบบสอบถามจากผู้ประกอบการการค้าขายสินค้าในพื้นที่ตลาดการค้าชายไทยและกัมพูชา

2.3 วิธีการสังเกตการณ์ (Observation) ผู้ศึกษาได้ใช้การสังเกตในช่วงเวลา 08.00-17.00 น. โดยทำการสังเกตผู้ประกอบการตลอดเวลาที่สัมภาษณ์ผู้ประกอบการ โดยมุ่งสังเกตถึงสภาพทั่วไปและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่การค้าชายแดนไทย-กัมพูชา สภาพของผู้ประกอบการขณะติดต่การค้าขาย พฤติกรรมของผู้ประกอบการและลูกค้าที่แสดงออก

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีงานวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้องและการเก็บรวบรวมโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต ซึ่งผ่านการตรวจสอบข้อมูลแล้ว นั้น ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ประเด็นเนื้อหา (Content Analysis)

3.2 ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. การนำเสนอข้อมูล

การรายงานผลการวิจัยผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลในรูปแบบเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ตามวัตถุประสงค์อธิบายและสรุปเชิงวิเคราะห์โดยมีตารางและภาพประกอบบางตอน

สรุปผลการวิจัย

1. พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

การค้าชายแดนไทย-กัมพูชานับตั้งแต่ปี 2531-2557 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตต่อเนื่อง โดยเริ่มต้นพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนนับแต่ปี 2531 เป็นนโยบายเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดและความหมาย ขอบข่ายเรื่องความมั่นคงของรัฐซึ่งนำมาใช้กับการแก้ไขปัญหาชายแดนและกำลังก้าวไปสู่พัฒนาการของนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจการค้าชายแดนเชื่อมโยงประชาคมอาเซียน ภายใต้แนวคิดการบูรณาการความร่วมมือทางเศรษฐกิจร่วมในอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในรูปแบบตลาดร่วม (Common Market) มีพัฒนาการและเป้าหมายของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สรุปพัฒนาการและเป้าหมายของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา

พัฒนาการนโยบาย	เป้าหมายของนโยบาย
1. นโยบายเปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า (ปี 2531-2534)	การค้าชายแดนเพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงและ สร้างสันติภาพในภูมิภาคอินโดจีน
2. นโยบายการค้าชายแดนก้าวสู่ความร่วมมือ ทางเศรษฐกิจร่วมในอนุภูมิภาคและภูมิภาค (ปี 2535-2545)	สร้างความร่วมมือทางเศรษฐกิจทั้งในระดับทวิภาคี และพหุภาคี AFTA GMS เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ กับประเทศเพื่อนบ้านและส่งเสริมการพัฒนาการค้า การลงทุนและการค้าชายแดน ในภูมิภาค
3. นโยบายการค้าชายแดนภายใต้ยุทธศาสตร์ ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา -แม่โขง (ACMECS) (ปี 2546-2552)	ผลักดันให้เศรษฐกิจการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา เติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยยุทธศาสตร์ความร่วมมือ ทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS)
4. นโยบายการค้าชายแดนเชื่อมโยงประชาคมอาเซียน (ปี 2553-2557)	พัฒนาเขตเศรษฐกิจการค้าชายแดนเพื่อรองรับการเข้าสู่ ประชาคมอาเซียน

โดยพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงนั้นเป็นไปตามตัวแบบที่ยึดหลักเหตุผล (Rational Model) ซึ่งเป็นตัวแบบการกำหนดนโยบายที่เป็นเหตุเป็นผล โดยรัฐบาลต้องยึดถือประโยชน์สูงสุดของประชาชนในประเทศเป็นสำคัญ ซึ่งนโยบายการค้าชายแดน (ปี 2531-2534) นับตั้งแต่เริ่มต้นรัฐบาลยึดผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลักเพื่อต้องการแก้ไขปัญหาสงครามและความมั่นคงตามแนวชายแดนให้เกิดขึ้นในขณะนั้น ส่งผลต่อการพัฒนามาจนถึงนโยบายการค้าชายแดนเพื่อพัฒนาเขตเศรษฐกิจการค้าชายแดนเพื่อรองรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (ปี 2553-2557) ซึ่งเพื่อประโยชน์สูงสุดของประเทศ

แต่อย่างไรก็ดีในบางช่วงของพัฒนาการนโยบายพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายภายใต้ตัวแบบกลุ่ม (Group Model) ซึ่งก่อให้เกิดนโยบายจากกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มอิทธิพลและกลุ่มการเมืองในสังคมพหุสังคมประชาธิปไตย ซึ่งนโยบายการค้าชายแดน ภายใต้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อิรวดี-เจ้าพระยา-แม่โขง (ACMECS) (ปี 2546-2552) นั้นพบว่า มีการดำเนินนโยบายและยุทธินโยบายที่เกี่ยวข้องกับการค้าชายแดนของไทย-กัมพูชา จากรัฐบาลทั้งไทยและกัมพูชาซึ่งอาจมีผล

มาจากประโยชน์ทับซ้อนกับพรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง กลุ่มทุนของรัฐบาลนั้น ซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้าชายแดนเช่นกัน

และช่วงปี 2557 ภายใต้รัฐบาลที่มาจากการยึดอำนาจการปกครองนั้นการกำหนดนโยบายการค้าชายแดน มีลักษณะสอดคล้องกับตัวแบบชนชั้น (Elite Model) ผสมผสานกับตัวแบบระบบ (System Model) โดยรัฐบาลได้อาศัยการมีอำนาจสูงสุดในการสั่งการและกำหนดนโยบายที่จะเลือกพื้นที่พัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษตามแนวชายแดนที่ชัดเจนแต่ก็รับฟังข้อมูลจากหน่วยงานส่วนภูมิภาค องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนในพื้นที่ให้เสนอความต้องการและปัญหาอุปสรรคที่อาจเกิดจากการกำหนดนโยบายดังกล่าว เพื่อให้เห็นนโยบายที่กำหนดขึ้นเกิดประโยชน์สูงสุดการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษในพื้นที่ชายแดนดังกล่าว

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่ามีทั้งปัจจัยภายในและภายนอก โดยปัจจัยภายใน ได้แก่ ลักษณะของผู้นำรัฐบาล พรรคการเมืองที่เข้ามาบริหารราชการและกลุ่มผลประโยชน์ เช่น หอการค้าไทย เป็นต้น ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่

สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองโลกที่เปลี่ยนแปลงไปรวมถึงนโยบายของรัฐบาลกัมพูชา เป็นต้น ทั้งปัจจัยภายในและภายนอกที่เกิดขึ้นมีส่วนสำคัญกับพัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่เกิดขึ้น

2. รูปแบบวิธีการการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

รูปแบบการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้วในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังปรากฏในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 สรุปรูปแบบ วิธีการการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

รูปแบบการค้าชายแดน	ประเภทของสินค้า	แหล่งที่มาของสินค้า	วิธีการชำระเงิน	บทบาทของด่านชายแดน
1. การค้าชายแดนตามแบบวิถีชีวิตตลาดชายแดนท้องถิ่น	สินค้าอุปโภค บริโภคข้าวสาร อาหาร ผัก ผลไม้ เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม เครื่องใช้ไฟฟ้า สินค้าเกษตร อุปกรณ์วัสดุ ก่อสร้าง เป็นต้น	ไทย กัมพูชา เวียดนาม และจีน	เงินสดและสินเชื่อ	คลองลึก หนองปรือ เขาดินและตาพระยา
2. การค้าชายแดนนอกกรอบ	พืชผลทางการเกษตร ข้าว ข้าวโพด เลี้ยงสัตว์ และมันสำปะหลัง รวมถึงสินค้าที่ไม่เสียภาษีประเภทต่างๆ เช่น เสื้อผ้า รองเท้า กระเป๋า แบรนดิเนมเลียนแบบ เหล้า บุหรี่ ก๊าซแอลพีจี เป็นต้น	กัมพูชาและจีน	เงินสดและโปยกั๊ว	ไม่ผ่านจุดผ่านแดน อาศัยช่องทางธรรมชาติในพื้นที่มีมากกว่า 15 จุด ตามแนวชายแดน
3. การค้าผ่านชายแดน	เสื้อผ้า รองเท้ามือสอง เฟอร์นิเจอร์ อุปกรณ์เครื่องใช้ไฟฟ้า จักรยาน อลูมิเนียม มันสำปะหลัง ถ่านไม้ อะไหล่ รถจักรยานยนต์ สุกรมีชีวิต ผัก ผลไม้ กระเทียม หอมแดง เป็นต้น	ไทย กัมพูชา จีน เวียดนาม เกาหลีใต้ สิงคโปร์ และญี่ปุ่น	เงินสด โยกั๊วและ การชำระเงินผ่านระบบธนาคาร จากธนาคารพาณิชย์	คลองลึก หนองปรือ เขาดินและตาพระยา

ส่วนปัญหาการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา พื้นที่จังหวัดสระแก้ว พบว่า ปัญหาของภาครัฐ คือ ปัญหาการเมืองภายในประเทศที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายการค้าชายแดนปัญหาการบูรณาการทำงานร่วมกันของหน่วยงานในพื้นที่ชายแดนและปัญหาการลักลอบนำเข้าสินค้าผิดกฎหมาย เป็นต้น

ส่วนภาคเอกชนทั้งผู้นำเข้า-ส่งออกสินค้าและพ่อค้าแม่ค้าในพื้นที่ตลาดการค้าชายแดนพบปัญหาระเบียบพิธีการศุลกากร ปัญหาการตรวจจับสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์

ปัญหาความแออัดของจุดผ่านแดนถาวรบ้านคลองลึกและปัญหาทางด้านภาษาอังกฤษและภาษาเขมรที่ใช้ในการสื่อสาร เป็นต้น

3. ผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

ผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินนโยบายการค้าชายแดน ไทย-กัมพูชา ที่มีต่อพื้นที่จังหวัดสระแก้วพบว่า พื้นที่จังหวัดสระแก้ว ได้รับผลกระทบทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองทั้งด้านบวกและด้านลบ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 สรุปผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

ด้าน	ผลกระทบด้านบวก	ผลกระทบด้านลบ
1. ด้านเศรษฐกิจ	1. การสร้างรายได้จากการนำเข้าส่งออกสินค้าให้กับประเทศและจังหวัดสระแก้ว 2. สร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชาชนในจังหวัดสระแก้ว 3. ส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวทางด้านการท่องเที่ยว 4. เพิ่มมูลค่าราคาที่ดินในพื้นที่ชายแดน	1. ปัญหาการลักลอบขนสินค้าโดยผิดกฎหมาย 2. ปัญหาการแข่งขันทางการค้า ในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว 3. ปัญหาการแย่งงานของแรงงานชาวกัมพูชาในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว
2. ด้านสังคม	1. สร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างประชาชนในพื้นที่ได้ติดต่อค้าขายและเป็นเครือข่ายที่ดีต่อกัน	1. ปัญหายาเสพติด 2. ปัญหาทางด้านสาธารณสุข 3. ปัญหาการจลาจลและอุบัติเหตุในชุมชน 4. ปัญหาการค้ามนุษย์และผลกระทบที่ตามมา 5. ปัญหาบ่อนการพนันและผลกระทบที่ตามมา
3. ด้านการเมือง	1. ช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประเทศและประชาชนในพื้นที่	ไม่มี
4. ด้านความมั่นคง	1. สร้างสันติภาพและความสงบในภูมิภาคอินโดจีนและอาเซียน 2. ลดปัญหาอาชญากรรมตามแนวชายแดน	1. ปัญหาการลักลอบหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายของแรงงานต่างด้าว

อภิปรายผล

1. พัฒนาการของนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาในช่วงเริ่มต้นการเปลี่ยนแปลงทางการค้าชายแดนนโยบายเปลี่ยนนามรบเป็นสนามการค้า (ปี 2531-2534) จนถึงนโยบายนโยบายการค้าชายแดนเชื่อมโยงประชาคมอาเซียน (ปี 2553-2557) ในปัจจุบันนั้นจากแนวทางการกำหนดนโยบายที่ผ่านมาสอดคล้องกับแนวคิดการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของ Keohane and Nye (1989) ได้อธิบายถึงระบบความสัมพันธ์ของประเทศต่างๆ ในโลกปัจจุบันมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่พึ่งพาอาศัยกันมากขึ้นทุกขณะ โดยเฉพาะในทางเศรษฐกิจ และยังสอดคล้องกับทฤษฎีการบูรณาการทางเศรษฐกิจในระดับภูมิภาคของ Bela Balassa (1961) ที่กล่าวถึงการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศเริ่มต้นโดยการจัดความร่วมมือจัดตั้งเขตการค้าเสรี พัฒนามาจนเป็นตลาดร่วม (Common Market) เป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจแบบเสรีให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงาน เงินทุน และการประกอบกระระหว่างประเทศสมาชิกภายในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน

2. รูปแบบทางการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านพื้นที่จังหวัดสระแก้ว 3 ลักษณะด้วยกัน คือ 1) การค้าชายแดนตามแบบวิถีชีวิตตลาดชายแดนท้องถิ่น 2) การค้าชายแดนนอกระบบ และ 3) การค้าผ่านชายแดน โดยมีลักษณะวิถีการค้าแบบเสรี มีวิธีการชำระเงินทั้งในแบบเงินสด สินเชื่อ ตลาดแลกเปลี่ยนเงินนอกระบบ (โพลก๊วน) และการชำระเงินผ่านระบบธนาคาร สำหรับการขนส่งสินค้าใช้การขนส่งทางบกโดยผ่านจุดผ่านแดนถาวรจุดผ่อนปรนทั้ง 4 แห่ง และไม่ผ่านจุดผ่านแดนโดยอาศัยช่องทางธรรมชาติในพื้นที่ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ผุสดี พลธรรมย์ และคณะ (2555) ได้ทำการศึกษารื่อง การค้าระหว่างประเทศทางบกภาคเหนือ ซึ่งได้อธิบายสภาพการค้าชายแดนไทยแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ 1) การค้าชายแดนแท้จริง 2) การค้าชายแดนที่ติดต่อแลกเปลี่ยนสินค้ากันเองโดยไม่ผ่านระบบราชการหรือพิธีการศุลกากร และ 3) การค้าผ่านแดน

3. ผลกระทบจากนโยบายการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาที่ส่งต่อพื้นที่จังหวัดสระแก้วในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความมั่นคง พบว่า ผลกระทบด้านบวกของนโยบายการค้าชายแดนช่วยแก้ไขปัญหาสงครามและสร้างสันติภาพเกิดขึ้นตามแนวชายแดน สร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชาชนในจังหวัดสระแก้ว ส่วนผลกระทบด้านลบก่อให้เกิดปัญหายาเสพติด ปัญหาด้านสาธารณสุข ปัญหาการจราจรและอุบัติเหตุ และปัญหาการค้ามนุษย์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของนพัสสร มาเทียน (2549, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษารื่อง ประวัติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชา ด้านจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2518-2546) พบว่า การค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้ว 2518-2546 ส่งผลทางบวกต่อการขยายตัวทางการค้าและเศรษฐกิจแล้วยังมีผลกระทบทางลบต่อประเทศไทยด้วย ได้แก่ ปัญหาการหลบหนีเข้าเมือง ยาเสพติด ปัญหาการลักลอบค้าอาวุธสงคราม ปัญหาอาชญากรรม และปัญหาการโจรกรรม เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรเร่งผลักดันและขับเคลื่อนนโยบายที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการขยายตัวของการค้าชายแดนอย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น นโยบายจัดตั้งเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดสระแก้วและศูนย์รับซื้อสินค้าเกษตรกรรมการพัฒนาการเปิดจุดผ่านแดนถาวรและจุดผ่อนปรน เช่น จุดผ่านแดนถาวรบ้านหนองเยียน บ้านป่าไร่ บ้านเขาดินและจุดผ่อนปรนบ้านโนนหมากมุ่น เป็นต้น การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์การปรับปรุงกฎหมายและระเบียบการค้าชายแดนให้ทันสมัย การพัฒนาศักยภาพตลาดการค้าชายแดน และการพัฒนาศักยภาพของประชาชนในจังหวัดสระแก้วเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน เป็นต้น

1.2 การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนไม่ได้มีเพียงแค่มิติทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวยังมีมิติความมั่นคง มิติสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งทั้ง 3 มิติมีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกัน ดังนั้นจังหวัดสระแก้วและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายการเตรียมความพร้อมเพื่อ

รองรับผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและความมั่นคงที่จะเกิดขึ้นจากการเติบโตด้านเศรษฐกิจการค้าชายแดนโดยทุกหน่วยงานต้องจัดทำแผนหรือแนวทางเพื่อรับมือกับปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเมื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2558

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการศึกษาถึงแนวทางหรือรูปแบบการบริหารจัดการเมืองเศรษฐกิจพิเศษชายแดนจังหวัดสระแก้วควรเป็นอย่างไร

2.2 ควรทำการศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาและบริหารจัดการการค้าอกระบบในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

เอกสารอ้างอิง

กรมการค้าต่างประเทศ. (2556). **สถิติการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดนของประเทศไทย ปี 2553-2556 (ม.ค.-พ.ย.)**. กรุงเทพฯ : ศูนย์บริการข้อมูลการค้าและการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้านสำนักความร่วมมือการค้าและการลงทุน กรมการค้าต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์.

ธนาคารแห่งประเทศไทย. (2548). **การค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน 5 ประเทศ มาเลเซียพม่า จินตอนใต้ลาวและกัมพูชา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานภาคและสายนโยบายการเงินธนาคารแห่งประเทศไทย.

นพภััสสร มาเทียน. (2549). **ประวัติการค้าชายแดนไทย-กัมพูชาด้านจังหวัดสระแก้ว (พ.ศ. 2518-2546)**. ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ผุสดี พลสารมย์ ศรา เตชะเสริมสุขกุล และปิยะรัตน์ พิพิธนิชมรรณ. (2555). **การค้าระหว่างประเทศทางบกภาคเหนือ**. กรุงเทพฯ : สถาบันระหว่างประเทศเพื่อการค้าและการพัฒนา (องค์การมหาชน).

สำนักงานจังหวัดสระแก้ว. (2556). **รายงานบรรยายสรุป จังหวัดสระแก้ว**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.sakaeo.go.th/websakaeo.pdf> [20 ธันวาคม 2556].

Robert O. K. and Joseph S. N. (1989). **Power and interdependence**. London: Harper Collins.

Balassa, Bela A. (1961). **The Theory of Economic Integration**. Homewood, Ill : Irwin.